

STERNENHIMMEL

Harsányi Lajos és Lám Frigyes barátsága levelek tükrében

BERZEVICZY Klára*

Harsányi Lajos (1883–1959) papköltő, győri tiszteletbeli kanonok Lám Frigyes (1881–1955) cipster (szepesi szász) származású írónak írt levelei a Szent István Akadémia e két rendes tagjának¹ több évtizedes barátságáról és egyúttal írói együttműködéséről is tanúskodnak.

A késmárki születésű germanisztika és romanisztika szakon végzett Lám Frigyes 1908–1935 között élt Győrben, a győri felsőbb leányiskola tanáraként került oda, ami 1917-től leánygimnáziummá alakult és a mai Kazinczy Ferenc Gimnázium elődje volt. 1924-ben lett igazgató, majd 1935-ös Budapestre kerülése után 1938-ban vonult tanügyi kormányfőtanácsos és címzetes gimnáziumi igazgatói címmel nyugdíjba. Tanári munkája mellett íróként, költőként és főleg magyar versek német fordítójaként tevékenykedett.² A II. világháború után nyugdíjától megfosztva,³ fordításaiból élt. Utolsó fordítását négy nappal 1955. december 27-én bekövetkezett halála előtt adta le.⁴

A két költő barátsága több mint negyven évet ölelt át, már korán összebarátkoztak, s Lám fiatalkoruk óta fordította Harsányi verseit. Együttműködésük kezdete legkésőbb 1911/1912-re tehető, mivel 1911-ben az akkor győri városkaplán Harsányit, Prohászka Ottokár székesfehérvári püspök kérte fel, hogy az 1912-es bécsi Eucharisztikus Kongresszus díszalbumába írjon az Oltáriszentségről egy

* Egyetemi docens, PPKÉ BTK.

¹ PAPP Károly (szerk.): *A Szent István Akadémia Értésítője. 1944–46.* XXIX. kötet. Budapest, Szent István Akadémia, 1946. 77–78.

² N. N.: *A Szent István Akadémia tagajánlásai 1944.* Budapest, Stephaneum, 1944, 13., 17–20. (OSZK, Kézirattár, Fond 13/8)

³ HARSÁNYI Lajos Lám Frigyeshez, 1952. 03. 24. (OSZK, Kézirattár, Fond 13/56); LÁM Frigyes Keszi Imrénének 1952. 03. 26. (PIM, Kézirattár, V5246/186.)

⁴ Gyászjelentés Dr. Nora Baráthova gyűjteményéből, Késmárk. A fordítás kézírata a leadás dátumával: OSZK, Kézirattár, Fol. Germ. 1582, Bd. 3.

magyar verset. Az ott két nyelven megjelent *Ária a titokzatos himnuszokból / Arie aus den Mistischen Hymnen* című vers német fordítója már Lám Frigyes volt.⁵ Lám Frigyes hagyatékában⁶ található 39 Harsányi Lajostól származó levél közül az elsőnek dátuma 1918. február 19., míg az utolsót már csak Lám Frigyes özvegye kaphatta meg, hiszen keltezése két nappal a címzett halála utáni, 1955. december 29-e.⁷ A levelek általában *Kedves Frici* vagy *Kedves Barátom* megszólítással kezdődnek.

Az első, 1918. február 19-i levélben Lám Frigyesnek a *Katolikus Szemlébe* készülő könyvismertetőjéről van szó, ugyanis Mihályfi Ákos⁸ főszerkesztő a háborús állapotok miatti papírhiány következtében 3 nyomtatott oldalra korlátozta a cikk terjedelmét, így Harsányi arra kéri Lámot, műveinek általános méltatásától tekintsen el, csak az 1918-ban megjelent *Toronyzene* című verseskötetről írjon kritikát.⁹ Végül azonban mégis három és fél oldalas cikk jelent meg, melyben ugyan röviden, de Lám Harsányi korábbi versesköteteivel vetette össze az újat.¹⁰

Az 1918. július 17-i levélben Várdai Béla¹¹ *Magyar Kultúrában* a *Toronyzene* című kötet megjelenése alkalmából megjelent kritikájáról¹² ír Harsányi Lámnak és segítségét kéri, hogy a következő számban egy válasz megjelenhessen. Mint írja:

„[...] [Várdainak] a részlet megállapításokban igaza van, de mélyen bánt az az igazságtalanság, ahogyan a vezérkérdésben Sikkal szemben alászállítja jelentőségemet s közlegény-sorba akar

⁵ REZEK S. Román: *Harsányi Lajos Szent Trilógiája (Hágia Sophia, De Profundis, Túlvilági Ballada)*. Pécs, A szerző kiadása, 1943. Különlenyomat a „Sorsunk” 1943, III. évf. 11. számából., 4–5.; HARSÁNYI Lajos: Önarckép. In: BORS Anikó (szerk.): *A boldog költő. Harsányi Lajos önarcképe és válogatott versei*. Győr, Egyházmegyei Levéltár, 2015. 119., 247.

⁶ Lám Frigyes hagyatékának tudományos feldolgozásával Berzeviczy Klára foglalkozik.

⁷ HARSÁNYI Lajos levelei Lám Frigyeshez. OSZK, Kézirattár, Fond 13/65.

⁸ Mihályfi Ákos István OCist (1863–1937), teológiai tanár, 1916–1917-ben a Budapesti Tudományegyetem rektora. (Diós István: Mihályfi Ákos István. In: *Magyar Katolikus Lexikon*. <https://lexikon.katolikus.hu/M/Mih%C3%A1lyfi.html>

⁹ HARSÁNYI Lajos Lám Frigyeshez 1918. febr. 19., OSZK, Kézirattár, Fond 13/65.

¹⁰ LÁM Frigyes: *Toronyzene*. Írta Harsányi Lajos. Kiadja a Szent-István-Társulat. Budapest 1918. *Katolikus Szemle*, 32. évf., 1918/4. 75–378.

¹¹ Várdai Béla (1879–1953), gimnáziumi tanár és irodalomtörténész, a Szent István Akadémia tagja. (TAKÁCS Emma: Várdai (1900-ig Weismann) Béla. In: *Magyar Katolikus Lexikon*. <https://lexikon.katolikus.hu/V/V%c3%a1rdai.html>

¹² VÁRDAI Béla: Harsányi Lajos költészete. *Magyar Kultúra. Társadalmi és tudományos szemle*. XII. kötet, 6. évf./II. félév (1918 július-december) 9–31.

visszaszorítani. Ezt nem hagyhatom szó nélkül. [...] Én magam nem állok ki a helyreigazítással. Téged kérlek meg, mint műveim legfőbb ismerőjét. [...] Várdai egy hosszú 16 oldalas levélben mosakodik. Egyenlőre nem felelek neki.”¹³

Harsányi egyúttal a Sáros megyei Bártfafürdőn éppen szabadságát töltő Lám munkájának megkönnyítésére küld neki egy négy oldalas tervezetet, azzal a megjegyzéssel, hogy „[...] a cikkecskén tetszésed szerint változtathatsz, felfogásod szerint.”¹⁴ Valóban meg is jelent a *Magyar Kultúrában* egy egyoldalas válasz Lám Frigyesztől Várdai Béla kritikájára, de nem Harsányi anyagát vette át, hanem saját gondolatait fogalmazta meg. Ebben igyekszik Sík Sándor és Harsányi Lajos költészetének értékét is kiemelni:

„Az érték megállapításba nem akarok beleszólni, csak megjegyzem, hogy Sík a diadalmas lélek, Harsányi a küzdő és szenvedő vallásos lélek költője. Vannak, akik a mélyen emberi Harsányit jobban szeretik a szeráfikus elragadtatású Síknál. Meddő és felesleges dolog e kérdésben vitát provokálni. El kell ismerni mindegyiknek különleges értékét és jelentőségét. Párhuzamos szerep jutott nekik a vallásos líra terén.”¹⁵

Valamint Várdai azon állítását is cáfolja, hogy Harsányi Lajos költészete Sík Sándorét követné és attól nem függetlenül jött volna létre, hiszen noha Sík Sándor első kötete 1910-ben, míg Harsányié csak 1911-ben jelent meg, mégis Harsányi már 1909-1910-ben a győri Kisfaludy-Kör ülésein felolvasta azokat a műveit, melyeket később az 1911-es *Napkirály rokonában*¹⁶ megjelentetett. Lám szerint:

„[...] azt kell mondanunk, hogy legalább is mindketten egy időben léptek fel irodalmi vezérekül, és hogy jelenlegi keresztény líránk kisebb költőin elsősorban Harsányi hatása látszik meg. Elvitathatatlan tény, hogy Harsányi valóságos iskolát teremtett, míg Síknak alig van tanítványa.

¹³ HARSÁNYI Lajos Lám Frigyeshez 1918. július 17., OSZK, Kézirattár, Fond 13/65.

¹⁴ Uo.

¹⁵ LÁM Frigyes: Harsányi Lajos költészete. *Magyar Kultúra. Társadalmi és tudományos szemle*, XII. kötet, 6. évf./II. félév (1918 július-december) 144.

¹⁶ HARSÁNYI Lajos: *A Napkirály rokona*. Budapest, Élet, 1911.

Véleményem szerint időrend és érték tekintetében Harsányi és Sík osztozhatnak abban a kettős babérban, amelyet Várdai csak Síknak nyújt, ám bár elismeri Harsányi érdemeit is.”¹⁷

Várdai Béla válasza a következő számban jelent meg, melyben vitatkozik Lám véleményével és továbbra is Sík Sándor elsősege mellett tört pálcát.¹⁸

Az 1919. november 14-i rövid levél¹⁹ egy meghívó Lám Frigyes számára Harsányi Lajos kormányfőtanácsosi kinevezésének alkalmából tartott vacsorára.

1928. január 5-i levelében Harsányi Lám Frigyesnek egy a Kossuth témában készülő, azonban a hagyatékban fenn nem maradt, könyvéről ír és óvja barátját attól, hogy a köztudatban élő Kossuth képpel akár kortörténeti adatokkal is alátámasztva szembe szálljon. Egyúttal kéri Lámot, hogy írjon kritikát a nemrég megjelent *De profundis*²⁰ kötetéről, sőt azt írja Lámnak: „Szeretném, ha minden könyvemnek állandó kritikusa lennél a jövőben is.”²¹ Egyúttal kérdezi Lámot, hogy szerinte a *De profundis* alkalmas-e a német nyelvű megjelenésre és ha igen, akkor Lám vállalná-e a fordítását. Egyúttal hangot ad annak a véleményének is, hogy a *Hagia Sophia* című kötete szerinte kevésbé alkalmas a fordításra és a „német katolikus reneszánsz”-t²² is jobban érdekelné a *De profundis*.

Ezen kívül dicséri Lám Frigyes Nibelung-énekről szóló cikkét,²³ valamint megemlíti, hogy új regényének²⁴ megjelenése februárra várható.

A következő levél 1936. február 18-i keltezésű. Ebben Harsányi sajnálja, hogy a Kisfaludy Társaság az Akadémián tartott legutóbbi ülésén ugyan távolról látta barátját, de mire a körülötte levőkkel való beszélgetés után keresni kezdte, már eltűnt szeme elől. Pedig mint írja beszélni szeretett volna vele, hogy

„[...] megköszönjem azt a kedves és igaz baráti szeretettel telített levelet, melyet megválasztásom alkalmával²⁵ írni szíves voltál. A

¹⁷ LÁM (1918) i. m. 144.

¹⁸ VÁRDAI Béla: Még néhány megjegyzés Harsányi Lajos költészetéről. *Magyar Kultúra. Társadalmi és tudományos szemle*. XII. kötet, 6. évf./II. félév (1918 július-december) 194–197.

¹⁹ HARSÁNYI Lajos Lám Frigyeshez 1919. nov. 14., OSZK, Kézirattár, Fond 13/65.

²⁰ HARSÁNYI Lajos: *De profundis*. Budapest, Szent István Társulat, 1927.

²¹ HARSÁNYI Lajos Lám Frigyeshez 1928. jan. 5., OSZK, Kézirattár, Fond 13/65.

²² Uo.

²³ LÁM Frigyes: Egy új elmélet a Nibelung-ének szerzőségéről. *Katolikus Szemle*, 42. évf., 1928/1. 21–28.

²⁴ HARSÁNYI Lajos: *A szent asszony: Magyarországi Szent Erzsébet életregénye*. Budapest, Pallas, 1928.

²⁵ Harsányit 1936-ban választotta tagjává a Kisfaludy Társaság (ld. TAKÁCS i. m.).

tömegestől jött levelek között alig volt még egy, melynek jobban örültem volna, mint a tiédnek. Mert tudom, hogy olyan embertől jött, aki önzetlenül örül sikeremnek s aki nagyban hozzájárult irodalmi érvényesülésemhez [...]”²⁶

Ezután megköszöni Lám néhány cikkét, amit megküldött neki és kitér arra, hogy a Lám által fordított *Mi cha Él* és további két vers német szövegéről vitába került Kemény Kolumbán²⁷ bencés tanárral és megjelölték azokat a helyeket, ahol javítani kellene a három vers fordítását, melyet majd később meg is küld Lámnak. De mindketten egyetértettek abban, hogy Lám fordítása sokkal jobb, mint Skoda Hermáé. Felteszi Lámnak a kérdést, hogy a *Hagia Sophia* kötet fordítását vállalja-e, illetve jelzi, hogy a *De profundis* folytatása a *Túlvilági ballada*²⁸ elkészült és ha megjelenik, kíváncsi Lám véleményére. Ezen kívül kéri, hogy a *Phanteon* című versét fordítsa le.

A levelet további események említése zárja, melyek részben magánéletiek, részben közéletiek, mint a hercegprímás közelgő győri látogatása, ahol Harsányi fog a verseiből előadni.

Az 1936. június 22-i levél²⁹ egy melegszívű és ujjongó gratuláció Lám Frigyesnek, mivel Harsányi elolvasta az Ady kutató Földessy Gyula³⁰ irodalomtörténész *Egy nagy szepesi költő*³¹ címmel Lám költészetéről 1936-ban írt méltatását. csak azt sajnálja, hogy korábban nem olvasta Lám verseit, de ennek magyarázata rossz német nyelvtudása.

1943. március 12-i levelében³² Harsányi köszöni Lám levelét és szívből gratulál neki, hogy 1943. február 25-én a Petőfi Társaság kültagjává³³ választotta. Egyúttal köszöni a megküldött más költők műveiből készült versfordításokat és sajnálja, hogy Lám nem fejezte be a *Hagia Sophia* fordítását.

²⁶ HARSÁNYI Lajos Lám Frigyeshez 1936. febr. 18., OSZK, Kézirattár, Fond 13/65.

²⁷ Kemény Kolumbán Károly OSB (1873–1952). <https://magyarnemzetinevter.hu/person/823864/>

²⁸ HARSÁNYI Lajos: *Túlvilági ballada*. Budapest, Vigilia, 1936.

²⁹ HARSÁNYI Lajos Lám Frigyeshez 1936. júni. 22., OSZK, Kézirattár, Fond 13/65.

³⁰ Földessy Gyula (1874–1964), Kossuth-díjas irodalomtörténész, az MTA levelező tagja. (Kenyeres Ágnes (főszerk.): *Magyar életrajzi lexikon I. (A–K)*. Budapest, Akadémiai, 1967. 532–533. <https://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC03975/04662.htm>

³¹ FÖLDESSY Gyula: *Egy nagy szepesi költő (Lám Frigyes)*. Budapest, Szepesi Szövetség, 1936.

³² HARSÁNYI Lajos Lám Frigyeshez 1943. márc. 12., OSZK, Kézirattár, Fond 13/65.

³³ PETŐFI-TÁRSASÁG FŐTITKÁRA Lám Frigyeshez, 1943. febr. 26., OSZK, Kézirattár, Fond 13/5.

1951. október 1-i³⁴ levelében említi, hogy az 1943-as 60. születésnapjára a Győri Szemle által kiadott különszámban levő Lám-cikkben³⁵ megfogalmazott, regényeire vonatkozó kritikát, ennyi évvel később sem igazán érti és vitába száll vele. De csak azért említi, mert nincs más témája és amúgy írni akart Lámnak egy közös győri barátjuk, Wagner Mihály győri nagyprépost betegsége miatt, aki Budapesten lábadozik és Lámot a meglátogatására biztatja. A levél végén pedig egy verset is küld *Dante első verse Beatricéhez* címmel. Majd az 1951. november 2-i³⁶ levélben reagál Lám válaszára, aki feltehetően félreértette az október 1-i levelet. De régi barátságuk töretlen és egyúttal azt is megírja Harsányi, hogy a németre, franciára, angolra, lengyelre fordított verseit gyűjti, a német fordítások többsége pedig Lámtól származik.

Az 1952. február 9-i³⁷ levél már arról szól, hogy Harsányi gyűjti a németre lefordított verseit, hogy egy antológiába csatolhassa a hagyatékához. Ezek többsége Lámtól származik, de az általa lefordított 23 versből csak 14 van meg neki, ezért arra kéri küldje meg a többi. Egyúttal, ha még életében megjelenhetne az antológia németül, Lámot fogja megkérni egy előszó elkészítésére.

Az 1952. március 24-i levélben is verseinek hiányzó német nyelvű fordításainak megküldését kéri Lámtól és hogy írjon egy német bevezetőt is az esetleges antológiához. De legelőször is mélyen sajnálja, hogy Lám Frigyes nyugdíját megvonták és próbál lelket önteni barátjába: „De én bízom, hogy a régi és a mai irodalom terén szerzett igen nagy érdemeidet méltányolják és nyugdíjadat hamarosan visszaállítják, amit szívből kívánok.”³⁸ 1952. március 31-én már köszöni is a kézhez kapott verseket és egyúttal egy-két kérése van a bevezetőt illetően. Hasonló az április 11-i levél tartalma is, melyben egyúttal sürgeti a bevezetőt és örömét fejezi ki, hogy barátja legalább részben visszakapta a nyugdíját. Az előszót sürgeti az április 17-i levél is és Lám Ady fordításaihoz kíván jó kedvet.³⁹

Az 1952. május 3-án kelt levélben egy németre fordított verssornak a magyarázatát kéri Lámtól, mivel nem érti. Illetve nagyon várja az Ady fordításokat, amin Lám éppen dolgozik. Ennek kapcsán dicséri Lám fordítói talentumát:

³⁴ HARSÁNYI LAJOS Lám Frigyeshez 1951. okt. 1., OSZK, Kézirattár, Fond 13/65.

³⁵ LÁM Frigyes: Harsányi Lajos prózai művei. *Győri Szemle*, 14. (1943) 213–228.

³⁶ HARSÁNYI LAJOS Lám Frigyeshez 1951. nov. 2., OSZK, Kézirattár, Fond 13/65.

³⁷ HARSÁNYI LAJOS Lám Frigyeshez 1952. febr. 9., OSZK, Kézirattár, Fond 13/65.

³⁸ HARSÁNYI LAJOS Lám Frigyeshez 1952. márc. 24., OSZK, Kézirattár, Fond 13/65.

³⁹ HARSÁNYI LAJOS Lám Frigyeshez 1952. márc. 31., ápr. 11. és ápr. 17., OSZK, Kézirattár, Fond 13/65.

„Te nem átköltöd a verseket, mint Kosztolányi, hanem szinte szó szerint az eredetit adod, azok zamatával és villanyosságával együtt. Szerencséd, hogy egyrészt született német költő vagy, másrészt tökéletesen tudsz magyarul és magyar verstechnikád is briliáns. Ha fiatal korodban el kezdtél volna verselni, azt hiszem igen jelentős magyar költő lett volna belőled.”⁴⁰

A levél vége pedig ismételten sürgeti a német bevezetőt, melynek megküldését a május 10-i levélben meg is köszöni:

„Nyomban legépeltem a már összeállított versgyűjtemény elé, szép kis kötet lett. Átvittem a Várba a püspöknek. Most ez lesz olvasmánya hetekig, nagyon élvezi. Később jött a Főapát is és hármásban beszélgettünk rólad.

Igen köszönöm sok fáradozásodat verseim hű és művészi fordításával. Most békén hagylak az őszig. Akkor – ha megérem – küldök majd még néhányat azok közül a verseim közül, melyeket még nem fordítottál le, főként az újabbak közül. A legjobbakat és a legjellemzőbbeket. Ha majd időd lesz, azokból is fordíts le néhányat, hogy a kötetet velük kiegészíthessem. Akkorra talán meg lesz a várva várt német egység és az osztrák béke s lehetővé válik a kötet megjelenése valamelyik német kiadónál.

Erről majd természetesen értesítelek és biztosítom számodra az anyagi részesedést is. Most – sajnos – nem tudok fizetni, mert nagyon szerény a jövedelemem.”⁴¹

Az 1952. május 18-i lap is egy fordítás megküldését köszöni, a *Vörös malomét*. „Éppen a délelőtt járt nálam Sík Sándor és sokat emlegettük fordításaidat. Ő is nagyon kíváncsi Ady-átültetéseidre.”⁴² Egyúttal reméli, hogy ha Budapestre jön orvosi vizsgálatra, akkor személyes találkozásra is lehetőségük lesz.

Egy további 1952-es, de pontosan nem dátumozott levélben köszönetet mond az újabb fordításokért és egy újabb német antológia összeállítását tervezi

⁴⁰ HARSÁNYI Lajos Lám Frigyeshez 1952. máj. 3., OSZK, Kézirattár, Fond 13/65.

⁴¹ HARSÁNYI Lajos Lám Frigyeshez 1952. máj. 10., OSZK, Kézirattár, Fond 13/65.

⁴² HARSÁNYI Lajos Lám Frigyeshez 1952. máj. 18., OSZK, Kézirattár, Fond 13/65.

Fegyverletétel címmel. Örülne, ha Lám ehhez még vállalná néhány verse fordítását és az előszó megírását németül.⁴³

Az 1952. december 28-i levél jellemzi az akkori nyomorúságos helyzetet: „Nem, nem gyászkeretes a papírom, csak nincs más!” Majd később:

„Én 40 éves koromban lettem »méltóságos úr«, ötvenes koromban petőfista és kisleludysta, 60-asban Corvin-koszorús, most 1953. szept. 29-én betöltöm a 70-et és megelégednék jubileumi ajándékként egy mázsa – brikettel, hogy meleg kályha mellé ülhetnék. Szerencsére a kedélyem nem tud elromlani [...]”⁴⁴

Barátját is bátorítja, majd beszámol róla, hogy egy száz szonettből álló cikluson dolgozik a szentekről, melyből harminc már készen is van, örülne, ha a *Szonettek könyve* című munkája megszülethetne. Ezután közös ismerősökről esik szó, majd Váth János⁴⁵ *Magyar katolikus szépirodalom*⁴⁶ című művén bosszankodik, ami a kezébe került és őt „túlmagasztalja”. Harsányi kéri Lámot, ha bármit fordít tőle, küldje meg neki. Majd így folytatja: „Sík Sándor pár hete volt nálam. Neki is nagyon tetszenek a fordításaid.”⁴⁷ A levélhez pedig csatolja néhány újabb versét, ha Lámnak kedve lenne rá, hogy lefordítsa.⁴⁸

Harsányi egy 1953. május 3-i levélben további 12 fordításért és javításokért mond köszönetet. Egyúttal megdöbbenését fejezi ki, hogy Lámot kizárták az Írószövetségből. Reméli Lám kap állami megbízásokat, hiszen az ő szentekről szóló szonettjeinek fordításáért nem tud neki fizetni, ami gyakran zavarja Harsányit.⁴⁹

Éppen ezért is örül az 1953. szeptember 28-i levelében,⁵⁰ hogy Lám megkapta egy Veres Péter regény⁵¹ fordítására a megbízást, noha tudja, ez hátráltatja az ő szonettjeinek fordítását, amit itt már *Csillagos ég* címen említ és mind a

⁴³ HARSÁNYI Lajos Lám Frigyeshez 1952., OSZK, Kézirattár, Fond 13/65.

⁴⁴ HARSÁNYI Lajos Lám Frigyeshez 1952. dec.28., OSZK, Kézirattár, Fond 13/65.

⁴⁵ Váth János (1887–1962), tanító, író. <https://tinyurl.com/4k7bkn53>

⁴⁶ VÁTH János: *Magyar katolikus szépirodalom*. Kalocsa, Árpád Rt., 1933.

⁴⁷ HARSÁNYI Lajos Lám Frigyeshez 1952. dec. 28., OSZK, Kézirattár, Fond 13/65.

⁴⁸ A herceg és arató, Mint a füst, A távozó kedveshez, Dante első verse Beatricéhez, A Garabonciás szekerén, Szent Pál.

⁴⁹ HARSÁNYI Lajos Lám Frigyeshez 1953. máj. 5., OSZK, Kézirattár, Fond 13/65.

⁵⁰ HARSÁNYI Lajos Lám Frigyeshez 1953. szept. 28., OSZK, Kézirattár, Fond 13/65.

⁵¹ Péter VERES: *Die Liebe der Armen* [Szegények szerelme, 1952]. Roman. Übersetzt von Friedrich LÁM / Heinrich Weissling. Berlin, Aufbau, 1958.

száz szonettel elkészült, melyekből egy másolatot fog küldeni Lámnek, hogy ha ideje engedi, fordíthassa. Harsányi a szonettek fordítását sűrgeti 1953. dec. 2-i levelében is, míg a december 10-iki levélben már köszönetét fejezi ki az újabb szonettfordításokért és reméli, hogy ha a Veres Péter regényt Lám befejezi, egy év alatt mind a száz szonettjét le tudja fordítani, hogy elkészüljön a *Sternenhimmel* című német szonettkötet.⁵²

1953. december 30-i levéllel együtt egy győri ismerőssel megküldte Lámnek a száz szonettet azzal a kéréssel, hogy ha 10-15 darabbal kész, ismételten küldje meg neki. Egyúttal német származású barátaival együtt olvassa a fordításokat, akik egy verssorra javítási javaslatot is küldenek.⁵³

1954. március 30-án már hálásan köszöni a további 17 szonett fordítását. Egyben felfedezett egy hibát, amit megír Lámnek. Illetve arra kéri, hogy a Szent Istvánról szóló szonett második, jobb változatát is fordítsa le. Az április 9-i levélben ismételten köszöni az újabb szonetteket, és azt is, hogy Lám az ő magyar verseit kritikával olvassa, esetleges hibákat jelzi neki. Ő is néhány kérdést tesz fel, javaslatot küld Lámnek a fordításokhoz.⁵⁴

Az április 9-i levélhez csatolja az új Szent István szonett szövegét, amit Lám április 22-én fordít le:

Szent István király

Stefan König⁵⁵

Az égő klastrom messzire világol.
Pogány magyar csapat tanyáz a völgyben.
Remeg egész nyugat, halálra döbben:
– Ments meg Uram a magyarok nyilától! –

Weitlässt sich rings des Klosters Brand gewahren.
Das Heer der Heiden lagert laut im Tale.
Der ganze Westen bebt vorm Todfanale:
– Behüt' uns Herr, vor Pfeilen der Magyaren.

De tört vetnek a hujjongó seregnek.
A Lech vízében szittya vér vereslik.
Vajk úrfit otthon bánatok epesztk,
Ajkárol szörnyű jós-igék peregnék.

Dem Heer der Heulenden, dem stellt man Fallen.
Die Ungarn, Lech, in deiner Flut verbluten.
Im Haus den junker Vajk muss Gram durchgluten.
Prophetisch bang die Lippen ihm erschallen:

– Meghalsz, magyar! Kakukk kiáltoz, hallgasd!
Sok bárány együtt összetép, rossz farkast,
Ha künn maradsz az Úr erős aklából! –

Ungar, du stirbst! Der Kuckuck kündet: Strafe!
Dich, wilden Wolf, zerreißen viele Schafe.
Sollt dich umsonst die Herde Christs erwarten!

Kegyes papokkal / és karddal, ha kellett/
Keresztet vert pogány Dunája mellett
S „virágos kert” lett szép Pannóniából.

Mit frommen Priestern, mit dem Schwert, ist's nötig
flantz er das Kreuz auf treu dem Herrn erbötig
Pannonien wurde so ein „Blumengarten”.
Am 22. April 1954

⁵² HARSÁNYI Lajos Lám Frigyeshez 1953. dec. 2. és dec. 10., OSZK, Kézirattár, Fond 13/65.

⁵³ HARSÁNYI Lajos Lám Frigyeshez 1954. márc. 30. és ápr. 9., OSZK, Kézirattár, Fond 13/65.

⁵⁴ HARSÁNYI Lajos Lám Frigyeshez 1953. dec. 30., OSZK, Kézirattár, Fond 13/65.

⁵⁵ OSZK, Kézirattár, Fol. Germ. 1583, 4. k., fol. 21r.

Harsányi az 1954. április 20-i levelében újabb 8 szonettért mond Lámnak lelkes köszönetet és egyúttal kéri, hogy küldje meg neki Mária szonettjei egy példányát.⁵⁶ Az április 23-i levelezőlapon Lám egy tévedésére hívja fel a figyelmet, majd április 29-én az újabb szonetteket köszöni meg, ugyanígy május 15-én, de itt kérdéseket is tesz fel a versekhez és reméli június második hetében egy napra Budapestre jöhet, amikor találkozhatnak, ha addig az utolsó 12 szonettet is megkapja, akkor egyúttal elvinné Lámnak a teljes német *Sternenhimmel* kötetet.⁵⁷ Május 21-én kelt levelében pedig Harsányi már forró köszönetet mond mind a száz szonett németre fordításáért és egy-két félreértésre hívja fel a figyelmet, melyeknek későbbi javítását kéri. Végül ezekkel a szavakkal fejezi be a levelet: „Ismeretségünk talán 46 éves, de barátságunk a »Sternenhimmel« után most már bis an den Tod, - ha jól írom.”⁵⁸

Harsányi Lajos további leveleiben ugyan egy-egy témát említ még irodalmi munkásságából például két színdarabját, amit a cenzúra betiltott,⁵⁹ de a levelek témája többségében magánjellegű vagy közös ismerősökről szól.

A két közel egykorú telivér irodalmár levelezése a XX. század első felének irodalmi életéből alig, vagy egyáltalán nem ismert elemeket és – főként – az egymást becsülő jóbarátok őszinte eszmeccseréjének felejthetetlen *hangulatát* mutatja be. Érdekes eleme a levelekben napvilágra kerülő információknak a pap-költő Harsányi és az *ugyancsak* pap-költő Sík Sándor versengése, ami ugyanakkor – vélhetően – jó emberi kapcsolatokat is megengedett, hiszen többször is szó esik Sík látogatásáról, beszélgetésükről. A mail megbolydult világban ezek a hangulatok, emberi viszonylatok akár követendő példának is tekinthetők.

⁵⁶ Friedrich LÁM: *Marie. Sonette*. Győr, Verlag J. Nitsmann, 1925.

⁵⁷ HARSÁNYI Lajos Lám Frigyeshez 1954. ápr. 20., 23., 29. és máj. 15., OSZK, Kézirattár, Fond 13/65.

⁵⁸ HARSÁNYI Lajos Lám Frigyeshez 1954. máj. 21., OSZK, Kézirattár, Fond 13/65.

⁵⁹ HARSÁNYI Lajos Lám Frigyeshez 1954. aug. 19., OSZK, Kézirattár, Fond 13/65.